

Slavernij: verzet, marronage en abolitionisme

Slavernij was een rigide systeem van segregatie en apartheid, vastgelegd in vele verboden, regels en wetten. De eigenaar of opzichter had een eigen jurisdictie, mocht zelf regels bepalen en straffen uitdelen (geseling, opsluiting)

De hele geschiedenis door zijn die regels overtreden, ontdoken en bestreden. Lang niet alles was verzet gericht op omverwerping van het systeem. Heel vaak was het deel van overleving binnen dat systeem.

Ondanks de rigiditeit van het slavernijsysteem zijn slaafgemaakten in het algemeen altijd in staat gebleven een deel van hun eigen beslissingen te blijven nemen. Denk aan het voorbeeld van Adam en de zijnen op de Surinaamse plantage Vrouwenvljijt.

Hun geestkracht was dus op z'n minst ten dele, onaangetast en autonoom gebleven. Dit was basis en voorwaarde voor allerlei vormen van verzet.

1. Cultuur als basis voor- en uiting van verzet:

Overall nieuwe, Afro-Caraïbische cultuurvorming door interactie tussen verschillende Afrikaanse culturen in de slavenkolonies en de confrontatie en interactie met Europese en Inheemse culturen. Dit proces, in een context van extreem ongelijke machtsrelaties en geweld, heet creolisering. De uitkomst daarvan kan driedig zijn:

- Een compleet nieuwe mix, waarin de oorspronkelijke cultuurbronnen niet meer zichtbaar zijn (smeltkroes of saus)
- Een nieuwe mix, waarin de originele cultuurbronnen direct zichtbaar zijn (sla-kom of gemengde salade)
- Een nieuwe mix waarin de originele cultuurbronnen pas zichtbaar zijn als je verder kijkt dan de buitenkant en vervolgens ook een hiërarchie in verschillende cultuurlagen ontdekt (aangesneden, gelaagde cake)

De verschillen hebben o.a. te maken met verschillende soorten slavenhoudende naties (Spanjaarden, Portugezen Engelsen, Fransen, Nederlanders) en hun respectievelijke culturele achtergronden en koloniaal beleid. En het had in belangrijke mate te maken met de sociale afstand tussen de vrije en slaafgemaakte bevolking: hoe groot is de interactie tussen- en de dominantie op alle levensterreinen, van wit over zwart (Europeanen over Afrikanen). Dat laatste hing weer samen met de verhouding tussen de aantallen vrijen en slaafgemaakten in de samenleving. Bijvoorbeeld rond 1770 Cuba 1 : 1, Jamaica 1 : 9, Suriname 1 : 15.

2. Fysiek verzet: opstand

Opstanden hebben zich overal, de hele slavernij door, voorgedaan. Slechts eenmaal lukte het de slavenhouders definitief te verdrijven en daarmee zelf de slavernij af te schaffen: op Haïti/Saint Domingue. Deze strijd duurde van 1791-1804 en werd aangevoerd door Toussaint Louverture. Het moeten sluiten van vrede door de koloniale legers met de opstandelingen (eerst Toussaint Louverture, na zijn gevangennamen Dessalines), was het shockerende, bijna traumatiserende schrikbeeld van iedere slavenhoudende natie in de Amerika's.

Ieder land heeft daarin zijn eigen helden, bijvoorbeeld op Curaçao: Tula, in Berbice: Kofi

Waarom was de succesfactor van de opstanden uiteindelijk toch laag, c.q. waarom kwam niet iedereen massaal in opstand:

- Militaire (vuur)kracht en organisatie beter dan die van vaak ad hoc groepen slaafgemaakten, repressie groot;
- Gewelddadige repressie binnen een systeem van apartheid;
- Verdeel-en-heers strategie: verraad wordt beloond, sommige groepen slaafgemaakten worden bevoorrecht boven anderen, inzet van zwarte vrijkorpsen (o.a. Suriname: *Redi Musu*/Rode Mutsen)
- De menselijke factor: "*Nothing could be more naïve -or arrogant- than to ask why a Nat Turner [opstandelingenleider in VS] did not appear on every plantation in the South, as if, from the comfort of our living rooms, we have a right to tell others, and retrospectively at that, when, how, and why to risk their lives and those of their loved ones.*" (Eugene D. Genovese, 1979)¹

3. Marronage

Marronage was het proces waarin slaafgemaakten ontsnapten aan de slavernij en zich buiten bereik van de koloniale legers vestigden, om vandaaruit soms de slavenkolonie te bestoken met guerilla-aanvallen. Dit is overal voorgekomen. Op kleine eilanden over zee, bijvoorbeeld naar het vasteland (Curaçao naar Coro, Venezuela); op grote eilanden naar onherbergzame gebieden in het binnenland (Jamaica: Blue Mountains, Cockpit Country; Cuba: Sierra Maestra en andere sierras=gebergtes); op het vasteland waar de plantagegebieden in de kuststrook lagen naar het binnenland van het Amazone tropisch regenwoud (Suriname, de andere Guyana's, Brazilië)

In sommige landen is een nog (of weer) enigszins levende Marron-identiteit te onderscheiden (Jamaica, Colombia), in Suriname is het verhoudingsgewijs nog zeer zichtbaar en levend, omdat na de slavernij de marrons daar relatief goed konden overleven en (dus) niet opgingen in de koloniale samenleving.

De koloniale legers hadden geen antwoord op de marronaanvallen. Uiteindelijk was het enige dat voor hen werkte het aanbieden van vrede, op voorwaarde dat vanaf dan nieuwe vluchtelingen door de marrons zouden worden uitgeleverd. De marrons konden blijven waar ze waren en kregen zelfs regelmatig geschenken om hen tevreden te houden. In de koloniale verhoudingen was dit de wereld op z'n kop, maar het bracht wel rust en daarmee geen bedreiging meer voor het koloniale "verdienmodel". Eerst in Jamaica, later bijvoorbeeld ook in Suriname. Daar werkte het eerst niet, omdat niet alle marrongroepen (wel N'dyuka en Saramaka) vrede kregen aangeboden (niet Boni) en de oorlog daar dus verder ging.

¹ Eugene D. Genovese, *From rebellion to revolution; Afro-American slave revolts in the making of the New World*. New York: Vintage, 1979, p.1.

Afschaffing/Abolitionisme/Emancipatie

Na de vredesverdragen met marrons, verandert het verzet steeds meer in ondermijning van het gezag en het systeem van binnenuit, dus op de plantages en in de steden zelf. Oproeren en stakingen namen toe om ruimte en rechten binnen het systeem te verwerven en uit te breiden. Daarmee werd het slavernijsysteem ondergraven. Die geluiden drongen ook door tot Europa. Dit droeg bij aan het opvoeren van de druk om uiteindelijk het systeem af te schaffen.

De strijd in Europa en Noord-Amerika om eerst de slavenhandel, daarna de slavernij afgeschaft te krijgen wordt het Abolitionisme genoemd. Bekende namen:

1787: Society for the Abolition of the Slave Trade (later: Slavery): William Wilberforce

1788: Société des Amis des Noirs: Abbé Henri Grégoire

1833: American Anti Slavery Society: Frederick Douglass

1853: De Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering van de Afschaffing der Slavernij (Bilderdijk, Da Costa, Groen van Prinsterer, Koenen)

Op Cuba streed Jose Mart  (1853-1895) vanaf zijn 16e voor een onafhankelijk Cuba, zonder slavernij.

Eerst werd op verschillende tijdstippen de mensenhandel met Afrika afgeschaft (UK 1807; NL 1814; Frankrijk 1818; Cuba 1862). Daarna pas de complete afschaffing van slavernij:

Frankrijk: 1794, maar heringevoerd 1802, uiteindelijk: 1848

Groot Brittannië: 1834

Denemarken: 1848

Nederland: 1863

USA: 1865

Puerto Rico: 1873

Cuba: 1886

Brazilië: 1888

Lang is gedacht dat het vooral aan het ijveren van mensen als William Wilberforce of abb  Grégoire was te danken dat de slavernij werd afgeschaft. Sinds het verschijnen van Eric Williams, *Capitalism and slavery* (1944) is veel meer de nadruk gelegd op de opkomst van moderne, kapitalistische productiesystemen die met hun vraag naar vrije arbeid en vrije markten slavernij achterhaald en minder profijtelijk maakten. Later is de invloed van sociale bewegingen (in industrialiserende samenlevingen als Engeland) er als verklarende factor bijgekomen. Bovendien is de focus op Europa als afschaffer enigszins verschoven naar het Caraïbisch gebied zelf waar alle vormen van verzet de druk om tot afschaffing over te gaan sterk vergroot hebben.